

Munich Personal RePEc Archive

Legal Regulations regarding Family in the Austrian and Hungarian Legislation in the Second Half of the 19th Century

Brie, Mircea

University of Oradea, Romania

2010

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/44146/>

MPRA Paper No. 44146, posted 22 Feb 2013 22:28 UTC

Reglementări juridice privitoare la familie în legislația austriacă și maghiară din a doua jumătate a secolului al XIX-lea

Mircea BRIE

Legal Regulations regarding Family in the Austrian and Hungarian Legislation in the Second Half of the 19th Century

Abstract. *More often than not, the State did not acknowledge the matrimonial norms as settled by the Church. This relation seems to have altered towards the end of the 19th century, when the State succeeded in imposing on the Church the respect for the general civil framework. Yet, the change was not radical. The Church and the State were still pretty connected. The State acknowledged the Church's right to be in charge with officiating marriages, with bed and home separation according to the requirements of each confession. However, the State had the right to supervise the civil and military status, the relationship between the spouses, legacy, legal guardianship, the issue of supporting children and spouses and many others. The Church admitted the involvement of the State in major demographic issues in an individual's life.*

As time went by, the State became more and more complex while its legislation became ever more "lay". It is true that willy-nilly lay legislation borrowed norms and regulations belonging to Church's legislation. The frail State – Church dualism on family law was influenced by lay laws enforcing the lay legitimacy of important moments in man's life. Matrimonial laws as set out in 1894 were the most complex laws in the 19th century. Due to their clarity, they managed to put an end to misunderstandings between lay and Church authorities. Moreover, the matrimonial issues between different confessions were in favour of the State. Civil law very clearly favoured family and children's interests. They were all conceived to better supervise individual's education in a moral family where the Church would still have an influence.

Keywords: *legal regulations, family, Church, confession, State, marriages*

Modernitatea a fost tot mai vizibilă și în ceea ce privește atitudinea față de problemele matrimoniale. Implicarea statului în chestiunile maritale, în gestionarea problemelor legate de creșterea și educarea copiilor, s-a impus ca o necesitate logică la ceea ce s-a întâmplat în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în spațiul Imperiului austriac. Acest amestec al statului în „competențele exclusive” ale Bisericii a fost influențat de „șocul modernității”¹, de crearea unor premise comportamentale în sânul societății. Legislația civilă s-a exprimat foarte clar în favoarea intereselor familiei și copiilor. Această legislație a fost influențată și de raporturile existente la acea dată între stat și Biserică.

În spiritul politicii absolutiste luminate, promovate de către statul austriac în perioada lui Iosif al II-lea, legislația laică lăsa impresia evidentă a amestecului statului

¹ André Burguière, François Lebrun, *Le prêtre, le prince et la famille*, în André Burguière, Christiane Klapish-Zuber, Martine Segalen, Françoise Zonabend (coord.) *Histoire de la famille*, vol. III, *Le choc des modernités*, Armand Colin, Paris, 1986, p. 138-141.

în cele mai mici amănunte ale vieții familiei. Este drept că la început statul a încercat să-și impună preceptele referitoare la matrimoniu tot prin legislația ecleziastică, influențând-o pe aceasta în adoptarea unor măsuri reformatoare ce vizau înlăturarea vechilor reguli canonice². Prin Edictul de toleranță din 1781 statul austriac părea că este în măsură să substituie orice formă de autoritate ecleziastică capabilă să controleze societatea din monarhie. În aceeași direcție, *Decretul imperial privind reglementarea regimului căsătoriilor în Transilvania*, elaborat la 6 martie 1786, atribuia autorităților laice competențe și roluri sporite în ceea ce privește controlul căsătoriilor, atribuțiile autorităților ecleziastice fiind diminuate consistent. Această lege, ce definea căsătoria drept „un contract sau legătură politică” plasând-o sub competența „judecăților noastre cele politicești”, a fost abrogată însă după moartea lui Iosif al II-lea³. Un important moment în ceea ce privește încercarea statului austriac de a trasa competențele laice și ecleziastice privitoare la cheștiunea matrimonială l-a constituit elaborarea codului civil general austriac din 1811. În sarcina Bisericii intra obligația ținerii evidenței registrelor de stare civilă, apoi tot ea se ocupa de toate problemele legate de contractarea logodnei și a căsătoriei (aceasta având competența de a valida sau nu o căsătorie), de despărțirea de pat și masă sau divorț (fiecărei confesiuni îi era recunoscută legislația și canoanele proprii). Statul avea competențe în ceea ce privește raporturile de familie, drepturile matrimoniale și successorale. Tot autorităților laice li se puteau adresa și persoanele care erau nemulțumite de modalitatea în care Biserica a rezolvat anumite litigii de natură matrimonială. Sorina Paula Bolovan vorbește chiar despre un „dualism” stat-biserică în privința căsătoriei. Acest „dualism” s-a manifestat prin recunoașterea reciprocă a domeniilor în care fiecare parte urma să-și exercite influența.

Creșterea și educația religioasă a copiilor cădea în seama acordului și înțelegerii părinților. Pentru a fi reglementate anumite litigii (născute mai mult din intențiile și presiunile bisericilor) statul a intervenit prin reglementări speciale mai ales atunci când în discuție era o căsătorie mixtă. În acest sens, decretul de toleranță din 13 octombrie 1781 prevedea că: „Dacă tatăl era catolic și mama acatolică, copiii trebuie crescuți și educați în credința catolică. Dacă tatăl este acatolic, iar mama este catolică, copiii urmează părinții după sex”.

Disputele confesionale, dar și abuzurile preoților, au determinat autoritățile politice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea să elaboreze o suită de legi menite a rezolva problemele matrimoniale. Dintre legile matrimoniale laice care au avut un impact mai mare în a doua jumătate a secolului al XIX-lea amintim: *Legea căsătoriilor* (1850); *Codul civil general austriac*, elaborat în anul 1853⁴; *Legea despre căsătoriile catolicilor în Imperiul Austriac*, promulgată prin patentă imperială din 8 octombrie 1856; *Legea despre complinirea armatei în Imperiul Austriac*, promulgată prin patentă din 29 septembrie 1858; *Legea specială asupra căsătoriei*, sancționată în 3 aprilie 1868⁵; *Legea XXIII* din 1874; *Legea XX* din 1877; *Legea IV* din 1879; *Legea XXXI*

² Sorina Paula Bolovan, *Familia în satul românesc din Transilvania. A doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1999, p. 64.

³ *Ibidem*, p. 65.

⁴ Cum am mai precizat și cu altă ocazie acesta a intrat în vigoare începând cu data de 1 mai 1853 în Ungaria, Croația, Slovenia, Banatul Timișoarei, iar în Transilvania în urma patentei din 29 mai 1853, cu începere de la 1 septembrie 1853.

⁵ În Transilvania această lege a fost promulgată pe data de 25 mai 1868.

(despre dreptul matrimonial), *Legea XXXII* (despre religiunea pruncilor) și *Legea XXXIII* (despre matricolele de stat), promulgate la 9 decembrie 1894. La acestea se adaugă *Instrucțiunea Ministerului de Justiție cu privire la aplicarea Legilor XXXI și XXXIII*, introdusă prin ordonanța din 29 iunie 1895⁶. Legile matrimoniale elaborate în anul 1894 au fost cele mai complexe legi ce au reglementat raporturile politico-bisericești din domeniul matrimonial din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Prin claritatea lor, ele au reușit să pună capăt neînțelegerilor dintre autoritățile laice și cele bisericești. Mai mult, a fost tranșată, în favoarea statului, și disputa pe probleme matrimoniale dintre diferitele confesiuni. Aceste legi au rămas în vigoare și la începutul secolului al XX-lea fiindu-le aduse totuși câteva modificări și amendamente. Amintim în acest sens: *Legea XXXVI/1904*, cu privire la registrele de stare civilă⁷; *Ordinul 21.000/1906*, cu privire la procedura instanțelor matrimoniale; *Ordinul 2.700/1906*, cu privire la nașterea și decesul militarilor; *Legea XXI* din 1911; *Ordinul 3.124/1916*, cu privire la recunoașterea copiilor nelegitimi; etc.

Privind evolutiv aceste acte legislative nu putem să nu observăm modul în care statul a reușit să-și impună autoritatea în domeniul matrimonial. Biserica a fost nevoită să accepte competența sporită a statului prin introducerea actelor civile. Ea s-a simțit lezată de una din importanțele sale pârghii de control asupra membrilor comunității. Acum un individ putea renunța, dacă nu era mulțumit de decizia forurilor ecleziastice, la asistența Bisericii în privința matrimoniului. Autoritățile bisericești aveau însă și alte pârghii, imposibil de neglijat pentru societatea de la cumpăna celor două secole: Biserica condiționa alte acte majore din viața creștină a fiecărei persoane (botezul, împărtășania, înmormântarea) de realizarea căsătoriei religioase. Pentru Biserică, doi tineri care se căsătoreau doar civil, în fața autorităților laice, erau doar niște concubini. Apoi, divorțul trebuia acceptat și pronunțat și de către forurile ecleziastice. Dacă acest lucru nu se făcea, atunci Biserica refuza recunoașterea recăsătoriei (acolo unde ea era posibilă potrivit canoanelor bisericești).

Mariajul a încetat, prin legile din 1894, să mai fie condiționat de validitatea și acceptul dat de către Biserică. Astfel, în dezbaterea legislației matrimoniale laice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea trebuie să plecăm tocmai de la această premisă: până în 1894 statul a colaborat cu Biserica în domeniul matrimonial, iar după această dată și-a asumat întreaga responsabilitate, preluând toate atribuțiile dreptului matrimonial. Înainte de 1894 toate legile date de către stat au autorizat autoritățile ecleziastice să aplice propriile reguli și obiceiuri în rezolvarea tuturor problemelor matrimoniale. Normele și legislația bisericească se completau cu legislația laică. Este drept, statul a creat un cadru legislativ general, respectat de către toate confesiunile, dar care era foarte permisiv și îngăduia fiecărei comunități religioase să-și exercite o autonomie foarte largă de exprimare a propriilor percepțe și crezuri.

Din perspectiva statului, căsătoriile mixte aveau aceeași valoare ca și celelalte. Statul a intervenit însă în reglementarea acestora, în primul rând datorită faptului că ele erau un permanent izvor de stări conflictuale între diversele comunități religioase.

⁶ A se vedea *Legislația ecleziastică și laică privind familia românească din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* (în continuare *Legislația ecleziastică...*), ediție de texte, studiu introductiv și note de Ioan Bolovan, Diana Covaci, Daniela Deteșan, Marius Eppel, Crinela Elena Holom, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2009, p. 41-58, 83-102.

⁷ Prin această lege este modificată *Legea XXXIII* din 1894.

Potrivit *Legii căsătoriilor* din 1850 și a *Codului civil general austriac* din 1853, căsătoria dintre un catolic și un necatolic trebuia să se facă în fața preotului catolic. Legislația austriacă încerca să rezolve litigiul, prin realizarea unui compromis și anume: la cererea părții necatolice, la căsătorie, putea asista și preotul necatolic⁸. O astfel de căsătorie intra sub jurisdicția prevederilor referitoare la catolici⁹. Legile austriece reluau însă o prevedere a legislației bisericești și condiționau realizarea căsătoriei de către preotul catolic de „vestirea căsătoriei în ambele biserici”¹⁰. Intervenția statului a fost una decisivă prin *Legea XXXI* din 1894: realizarea unei căsătorii mixte nu mai era împiedicată de niciun fel de reglementări religioase. Legea amintită păstrează totuși un impediment născut din legislația bisericească: le era interzisă contractarea matrimonialului persoanelor care „din cauza ordului ori votului (ecleziastic n.n.) nu pote încheia căsătoria”¹¹. Articolul din lege se referă la „persoanele ecleziastice romano-catolice”, la „călugării și călugărițele”, precum și la „preoții de rit ortodox atât uniți cât și neuniți după chirotonie”, care nu puteau încheia și contracta căsătoria fără „învoirea autorităților superioare ecleziastice”¹². Din perspectiva legalității sale, o căsătorie era validă, potrivit legislației laice elaborate în anul 1894, chiar dacă era contractată între un creștin și un păgân sau evreu¹³. Trebuie amintită cu această ocazie obligativitatea înregistrării de către autoritățile laice a actului căsătoriei¹⁴. Un matrimoniu legal constituit prin oficializarea civilă putea să existe și fără aprobarea sau „oficializarea” religioasă.

Impedimentele căsătoriei erau multiple și tot mai complex elaborate. Nu putea contracta o căsătorie o persoană care nu avea „capacitatea activă”. În această categorie intrau persoanele care nu au împlinit vârsta de 12 ani, precum și cei „despoyați de folosința minții”. Condiționarea vârstei merge și mai departe decât legislația

⁸ Sorina Paula Bolovan, *op. cit.*, p. 78.

⁹ Statul încerca să limiteze prin această prevedere, pe de o parte, stările conflictuale născute din ambițiile preoților fiecărei confesiuni, iar pe de altă parte, pe cele generate de relativa stare confuză născută din diversitatea normelor legislative ecleziastice. Statul, cel puțin teoretic, dădea câștig de cauză părții catolice. Era tranșată astfel una din disputele majore privitoare la gestionarea mariajelor mixte. Este drept că în practică situația nu a fost în toate cazurile așa cum a „sfătuit” statul. A se vedea în acest sens disputele dintre preoții ortodocși și cei greco-catolici atunci când se puneau problema încheierii unei căsătorii între doi enoriași ai celor două confesiuni. Andrei Șaguna, așa cum am văzut, a încercat cu mai multe ocazii să „negocieze” cu Biserica greco-catolică „sfatul” statului. Pe de altă parte, așa cum spunea însuși Șaguna, preoții ortodocși erau sfătuiți să nu se amestece în problemele greco-catolicilor, asta deoarece trebuiau evitate orice fel de stări „aducătoare de certuri”.

¹⁰ Sorina Paula Bolovan, *op. cit.*, p. 86.

¹¹ *Legile politico-bisericești din 1894 și 1895 împreună cu respectivele ordinațiuni ministeriale*, traduse, editate și comentate la ordinul Preaveneratului Consistor metropolitan de Alba-Julia și Făgăraș (în continuare *Legile politico-bisericești din 1894 și 1895...*), Editura Tipografiei Seminarului archidieceșan, Blaj, 1895, pragraful 25, p. 14.

¹² Georgiu Popu, *Părți alese din dreptul privat ungar*, tom. I (în continuare *Părți alese...*, tom I), Editura Tipografiei „Ateneul” Societate Anonimă, Oradea-Mare, 1929, p. 68.

¹³ Religia izraelită a fost declarată „religiune recipiată legalmente” prin *Legea XLII* din anul 1895. Cf. *Legile politico-bisericești din 1894 și 1895...*, p. 218.

¹⁴ Georgiu Popu, *Părți alese din dreptul privat ungar*, (considerat tom II) (în continuare *Părți alese...*, tom II), Editura Tipografiei „Ateneul” Societate Anonimă, Oradea-Mare, 1924, p. 225-229.

bisericească. „O persoană nedesvoltată nu poate încheia căsătoria”¹⁵. Bărbatul ajungea la „desvoltare” în momentul împlinirii vârstei de 18 ani, iar femeia la 16 ani¹⁶. *Legea XXIII* din 1874 a modificat prevederile vechiului drept ungar referitor la starea de majorat a femeii de la 16 la 24 de ani („când pășesc în folosința tuturor drepturilor”) ¹⁷. Un minor nu putea să se căsătorească decât cu acordul reprezentantului său legal¹⁸. După împlinirea vârstei de 20 de ani, dacă reprezentantul legal era unul dintre bunici, pentru realizarea căsătoriei nu mai era nevoie de acordul acestuia¹⁹. Părintele îndreptățit, pentru a-și da acordul, era tatăl, iar în cazul în care acesta era mort sau copilul era nelegitim atunci acest drept îl obținea mama. Consangvinitatea era unul din impedimentele căsătoriei amintite în legea din 1894²⁰. Această lege impune ca impediment inclusiv „rudenia”²¹, fără deosebire dacă exista sau nu legătură de sânge între cele două părți²². Era interzisă apoi căsătoria dintre două persoane care au atentat la viața soțului unuia dintre ei²³. Este oprită încheierea căsătoriei între două persoane, „pe care sentința derimătoare pentru adulteriu i-a oprit a încheia căsătoria între sine”²⁴. Un astfel de impediment putea să se nască doar după ce exista o sentință de divorț pentru adulter. Îi era oprită posibilitatea încheierii unei noi căsătorii unei femei dacă de la declararea nulității căsătoriei anterioare nu au trecut cel puțin zece luni²⁵. Nu se putea realiza o căsătorie în cazul în care bărbatul nu a participat încă la tragerea la sorți pentru armată²⁶ sau dacă nu era obținută „concesiunea de cununie” potrivit legislației militare²⁷. Prin patentă imperială din 29 septembrie 1858 a fost interzisă categoric căsătoria tuturor tinerilor ce nu împliniseră 22 de ani²⁸. În fine, un impediment surprinzător este cuprins în textul legii matrimoniale din 1894, respectiv: „e oprit a încheia căsătoria fără de vestiri făcute în regulă”²⁹. Acest impediment evidențiază

¹⁵ Acest impediment este analog cu cel din legislația bisericească, cu deosebirea că vârsta la care o persoană atinge „etatea perfectă” diferea în legislația laică.

¹⁶ Georgiu Plopu, *Părți alese...*, tom I, p. 38.

¹⁷ Toate femeile, indiferent de vârstă, prin căsătorie deveneau majore (*Legea XXIII* din 1874, paragraful 1).

¹⁸ O persoană, de sex feminin sau masculin, devenea majoră în mod normal doar atunci când împlinea 24 de ani. Așa cum am precizat, femeia obținea acest statut prin căsătorie. În cazul bărbaților era stabilită și posibilitatea de a obține majoratul la 20 de ani, asta dacă tatăl sau tutorele îi preda minorului averea și dacă acesta obținea aprobarea reprezentantului legal în vederea contractării căsătoriei. Cf. Georgiu Plopu, *Părți alese...*, tom I, p. 42.

¹⁹ *Ibidem*, p. 40.

²⁰ *Ibidem*, p. 227. Copiii rezultați dintr-o astfel de familie erau considerați nelegitimi dacă era cunoscută consangvinitatea dintre soți.

²¹ În această categorie intrau și persoanele aflate într-un grad de rudenie prin alianță, apoi adoptatul cu adoptatorul sau urmașii acestuia.

²² Legea vorbește despre „cosânngenitatea” în linie dreaptă și cea în linie colaterală. Cf. *Legile politico-bisericești din 1894 și 1895...*, p. 10.

²³ *Legile politico-bisericești din 1894 și 1895...*, p. 10.

²⁴ *Ibidem*, p. 12.

²⁵ Acest impediment era generat de necesitatea stabilirii paternității copiilor. Excepție era socotită doar încetarea căsătoriei în urma impotenței dovedite a soțului.

²⁶ Un tânăr se putea considera absolvit de obligațiile militare doar după ce participa la trei trageri la sorți în vederea efectuării stagiului militar.

²⁷ A se vedea paragraful 27 al *Legii XXXI* din 1894.

²⁸ Sorina Paula Bolovan, *op. cit.*, p. 82; Datoria de a efectua serviciul militar intra în vigoare după împlinirea vârstei de 20 de ani.

²⁹ *Legile politico-bisericești din 1894 și 1895...*, p. 14.

influența, mai mare sau mai mică, a legislației bisericești asupra actelor legislative laice³⁰. Interesant este faptul că autoritatea administrativă obținea dreptul de a acorda dispensă pentru cazurile speciale când nu erau îndeplinite unele dintre aceste impedimente. Numărul mare de dispense acordate, nu doar după 1894, ci și înainte de această dată, relevă comportamentul social al indivizilor ce nu era întotdeauna în concordanță cu exigențele legislative. Aceste „excepții” trebuiau acceptate și datorită grijii pe care Biserica și statul o aveau pentru „stirpirea celibatului și a concubinajului”. Un proiect de lege pentru cei necăsătoriți, elaborat în 1876, prin care erau stabilite taxe foarte mari pentru celibat, este o dovadă a îngrijorării autorităților față de „creșterea numărului burlacilor și al fetelor necăsătorite” (în special în mediul urban)³¹. Dispensele erau aprobate în marea lor majoritate, asta pentru a se evita situațiile conflictuale și tensionarea relațiilor din interiorul comunităților.

Încheierea căsătoriei era anticipată și precedată de actul vestirii³². După introducerea obligativității căsătoriei civile, aceasta era făcută în mod obligatoriu în fața „oficiului civil”³³ și a publicului³⁴. Căsătoria este un act de „liberă învoire”³⁵, fiind exclusă orice fel de formă de constrângere, de silă, eroare sau seducere³⁶. De regulă căsătoria trebuia efectuată înaintea „conducătorului de matricole în cercul căruia se află locuința ordinară a celor ce se căsătoresc”³⁷. Orice altă formă de căsătorie, potrivit legii matrimoniale din 1894, nu era socotită validă. Dacă înainte de 1 octombrie 1895 (data intrării în vigoare a legii matrimoniale din 1894) căsătoria religioasă era obligatorie (lipsa acesteia era considerată de către legislația laică și bisericească drept un impediment în calea validării căsătoriei), după această dată „impedimentul disparității de cult” a dispărut³⁸. Preoții care încheiau căsătorii religioase, fără ca mai întâi să se fi oficiat cununia civilă erau pasibili de plata unor amenzi ce puteau ajunge până la o mie de coroane³⁹. Preotul avea derogare doar în cazul în care era dovedit „pericolul morții” (această căsătorie este însă lipsită de validitate civilă).

³⁰ La fel ca și în cazul legislației bisericești, textul *Legii XXXI* din 1894 face excepție de la această condiție pentru persoanele muribunde.

³¹ Sorina Paula Bolovan, *op. cit.*, p. 83.

³² În conformitate cu *Instrucțiunea ministrului de justiție cu privire la procedura, ce e de a-se urma la vestirea, încheierea și înmatricularea căsătoriei*, datată la 29 iunie 1895, vestirea trebuia făcută de către conducătorul de matricole din districtul în care se afla locuința mirilor. Potrivit instrucțiunilor ministrului ungar, vestirea trebuia să se facă prin redactarea unui afiș (în patru exemplare, după un formular elaborat de minister), care să cuprindă: numele și prenumele; starea familială (starea civilă); religia; condițiunea (ocupația); domiciliul; locul și data nașterii; numele părinților. În textul vestirii trebuia să fie cuprinsă „provocarea că dacă cineva are cunoștință despre vre-un impediment legal” atunci trebuia să anunțe autoritățile competente. Vestirea trebuia să se facă cu 14 zile înaintea căsătoriei. Cf. *Legile politico-bisericești din 1894 și 1895...*, p. 14.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, p. 17.

³⁵ Georgiu Popu, *Părți alese...*, tom II, p. 227.

³⁶ *Legile politico-bisericești din 1894 și 1895...*, p. 17.

³⁷ *Ibidem*, p. 15.

³⁸ Georgiu Popu, *Părți alese...*, tom II, p. 237. Analistii și cercetătorii dreptului privat ungar au luat în discuție cazul copiilor născuți într-o familie încheiată înainte de această dată, într-o țară străină, doar în fața autorităților laice. Erau acești copii legitimi? În ce măsură această recunoaștere a lor putea acum să influențeze drepturile lor succesoriale?

³⁹ În cazul în care situația se repeta, pedeapsa putea să includă și întemnițarea până la două luni.

Încetarea căsătoriei se face prin moarte⁴⁰, sau prin divorțul pronunțat de către o autoritate judecătorească competentă⁴¹. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, legislația laică și bisericească oferea posibilitatea anulării căsătoriei. Principalele cauze ale divorțului erau: crima, adulterul, înalta trădare, atentarea la viața celuilalt soț, maltratarea, absența de acasă a unui soț pentru o perioadă mai mare de trei ani, înmunișarea unuia dintre soți pentru o perioadă mai îndelungată, intrarea unuia dintre soți în viața monahală, impotența, avortul intenționat, nebunia și epilepsia (dacă acestea au existat și înaintea căsătoriei, dar au fost ascunse), etc. În general divorțul putea fi cerut de către partea nevinovată⁴², solicitând mai întâi separarea de pat și masă⁴³. Pe femeia declarată nevinovată, bărbatul declarat vinovat trebuia să o întrețină potrivit stării sale sociale și materiale. Această obligație înceta în momentul în care femeia se recăsătorea⁴⁴. Copiii în vârstă de până la șapte ani rămăneau în grija mamei, iar dacă erau trecuți de această vârstă la partea nevinovată⁴⁵. Dacă este să privim aceste motivații pentru care se putea desface o căsătorie atunci putem observa o influență reciprocă a celor două categorii de legi: laice și ecleziastice. Această influență s-a păstrat și după ce statul a preluat, prin legile din 1894, întreaga responsabilitate în privința validării actelor majore din viața populației. Prin aceste legi nu a fost interzis, este drept, Bisericii să asiste și chiar să reglementeze, potrivit propriilor canoane, fiecare moment din viața unei familii. Biserica a pierdut însă caracterul oficial al actelor emise de către cler. Noua percepție evidențiază obligativitatea validării de către autoritățile laice, iar în paralel, și de o manieră facultativă, o familie putea cere validarea de către Biserică a actelor cu caracter matrimonial. Pentru stat și pentru populație, actele bisericești își păstrau valoarea lor confesională, fără a putea condiționa viața publică și social-laică a indivizilor. Pe de altă parte, așa cum am precizat și cu o altă ocazie, Biserica putea condiționa asistența religioasă de recunoașterea propriilor acte matrimoniale.

Copilul și drepturile sale. „Omul prin naștere dobândește personalitatea sa naturală, căci prin naștere devine persoană”⁴⁶, prin urmare, dacă nou-născutul „numai

⁴⁰ În această situație nu era necesară emiterea unui act special, altul decât cel constatator de deces.

⁴¹ Căsătoria înceta doar în momentul în care „se ridică la valoare de drept sentința de divorț”. Cf. paragrafului 88 al *Legii XXXI* din 1894.

⁴² Potrivit *Legii XXXI* din 1894 nu putea cere divorțul o persoană care s-a învoit sau a fost complice, la „fapta păcătoasă a soțului” (a se vedea textul paragrafului 81).

⁴³ Apud Sorina Paula Bolovan, *op. cit.*, p. 89. *Legile politico-bisericești din 1894 și 1895...*, p. 36-38. Despărțirea de pat și masă putea fi cerută în cazul în care era declanșat procesul de divorț, iar cei doi soți nu doreau să mai locuiască împreună. Această despărțire de pat și masă presupunea și dispoziții provizorii ale judecătorului cu privire la „așezarea pruncilor”. În urma despărțirii de pat și masă soții pot să restabilească conviețuirea, cerând apoi judecătorului să stopeze procesul de divorț. Pentru a fi restabilită conviețuirea, în conformitate și cu dreptul bisericesc, nu mai era nevoie de nicio sentință judecătorească.

⁴⁴ Georgiu Plopu, *Părți alese...*, tom I, p. 24.

⁴⁵ *Legile politico-bisericești din 1894 și 1895...*, p. 34. Georgiu Plopu, *Părți alese...*, tom I, p. 25-26. Dacă ambii părinți erau declarați vinovați de desfacerea căsătoriei atunci băieții se încredințau în grija tatălui, iar fetele în grija mamei. Aplicarea acestui paragraf (95) al legii matrimoniale din 1894 se făcea însă doar în interesul copiilor (în funcție de posibilitățile de susținere materială a celor doi părinți).

⁴⁶ Georgiu Plopu, *Părți alese...*, tom I, p. 13.

un moment a vețuit după naștere⁴⁷, acesta a devenit subiect de drept⁴⁸, iar asupra acestuia s-au transmis drepturi succesoriale⁴⁹. Dacă un copil moare imediat după naștere, prin dovedirea faptului că s-a născut viu asupra lui se transmit drepturile succesoriale⁵⁰. Astfel, mama și rudele acesteia pot să-l moștenească în caz de deces pe tatăl copilului.

Potrivit legislației austriece și maghiare, copilul era înregistrat în matricolele nașterilor. Evidența nașterilor era făcută, până la 30 septembrie 1895, de către preoți, iar după 1 octombrie 1895, de către autoritățile laice, prin registrele speciale civile⁵¹. În cazul în care părinții divorțau, legislația laică prevedea o serie de măsuri care garantau drepturile copiilor. Așa cum am mai precizat, copiii în vârstă de până la șapte ani rămâneau în grija mamei, iar dacă erau trecuți de această vârstă, la partea nevinovată. Dacă ambii părinți erau declarați vinovați de desfacerea căsătoriei, atunci băieții se încredințau în grija tatălui, iar fetele în grija mamei. Aplicarea acestui paragraf (95) al legii matrimoniale din 1894 se făcea însă doar în interesul copiilor (în funcție de posibilitățile de susținere materială a celor doi părinți). Dacă niciunul dintre părinți nu se îngrijea de soarta copilului, autoritatea tutelară putea să încredințeze copilul celei mai apropiate rudeni⁵².

La împlinirea vârstei de 12 ani, persoanele de ambele sexe pot contracta afaceri juridice, prin care „nu primesc asupra lor niciun obligămant și nu abdică nici de un drept al lor”⁵³. *Legea XX* din 1877 dădea posibilitate minorilor de ambele sexe, după împlinirea vârstei de 12 ani, să facă testament public⁵⁴. Minorii care au împlinit vârsta de 14 ani pot dispune liber de câștigul lor⁵⁵ (dacă ei înșiși se îngrijesc de propria susținere). După împlinirea acestei vârste au posibilitatea de a fi chemați ca și martori în fața judecătorului, indiferent de sex. Fetele după împlinirea vârstei de 16 ani, pot contracta căsătoria. Acest drept le revine băieților abia după împlinirea vârstei de 18 ani. După împlinirea vârstei de 18 ani, indiferent de sex, o persoană putea să-și

⁴⁷ Dreptul maghiar ia în discuție și cazul embrionului, căruia îi asigură toate drepturile, chiar dacă încă nu s-a născut. Pentru ca aceste drepturi să intre în vigoare, trebuiau îndeplinite două condiții esențiale: 1. drepturile se exercitau doar după naștere; 2. drepturile se transmiteau doar asupra copilului născut viu. A se vedea în acest sens textul *Legii XX* din anul 1877 luat spre dezbateră în Georgiu Popu, *Părți alese...*, tom I, p. 13-22.

⁴⁸ Dacă embrionul nu se naște viu, atunci, potrivit dreptului maghiar, se consideră că nici nu a fost conceput.

⁴⁹ *Legea XX* din 1877 (paragr. 30), precum și *Legea XVI* din 1894 (paragr. 128) oferă posibilitatea unei persoane de transmisie a succesiunii prin testament și asupra unui embrion deja conceput. În acest caz, părinții copilului, în momentul nașterii acestuia, devin reprezentanții legali ai copilului, precum și a moștenirii acestuia.

⁵⁰ Dovezile necesare puteau fi prezentate de către moașa sau personalul medical care a asistat la naștere sau prin autopsie (dacă în plămânii copilului decedat exista sânge însemna că acesta a respirat și ca urmare a avut viață la naștere).

⁵¹ Georgiu Popu, *Părți alese...*, tom I, p. 18.

⁵² *Ibidem*, p. 31-32.

⁵³ Puteau primi, ca urmare a acestei reglementări, orice donație.

⁵⁴ Georgiu Popu, *Părți alese...*, tom I, p. 34.

⁵⁵ *Legea XX* din 1877, paragraful 3, dispune faptul că „dobânda ce a căzut pe lozul, deși cumpărat de minor din câștigul seu, nu e produsul muncii serviciului minorului,... minorului nu-i capete drept de dispunere”. Cf. Georgiu Popu, *Părți alese...*, tom I, p. 38.

schimbe liber religia⁵⁶. O persoană, de sex feminin sau masculin, devenea major în mod normal doar atunci când împlinea 24 de ani. Așa cum am precizat, femeia obținea acest statut prin căsătorie. În cazul bărbaților, era stabilită și posibilitatea de a obține majoratul la 20 de ani, dacă tatăl sau tutorele îi preda minorului averea și dacă acesta obținea aprobarea reprezentantului legal în vederea contractării căsătoriei. Prin validarea căsătoriei, cei doi soți obțineau drepturile și obligațiile persoanelor majore.

Pentru a fi evitate stările conflictuale și abuzurile preoților, statul a încercat prin dispozițiile date să reglementeze modalitatea de transmitere a *religiei la copii*. O astfel de reglementare era necesară, în special atunci când în cauză era o căsătorie mixtă. Toate confesiunile condiționau realizarea unei căsătorii mixte de luarea de către viitorii părinți a unui angajament referitor la creșterea și educația religioasă a copiilor. Conturarea unei stări conflictuale între reprezentanții celor două confesiuni avea adesea repercursiuni și asupra familiei. Statul a încercat să rezolve această chestiune prin impunerea unor reglementări. În general, creșterea și educația religioasă a copiilor cădea pe seama acordului și a înțelegerii părinților.

Un important punct de vedere privitor la această problematică a fost exprimat prin decretul de toleranță din 13 octombrie 1781 care prevedea: „Dacă tatăl era catolic și mama acatolică, copiii trebuie crescuți și educați în credința catolică. Dacă tatăl este acatolic, iar mama este catolică, copiii urmează părinții după sex”.

Codul civil general austriac din 1853 a încercat să revină asupra acestei chestiuni, încercând a tranșa cât se poate de clar această dispută confesională. Prin dispoziția dată era stabilit, în cazul copiilor rezultați dintr-o căsătorie mixtă, că aceștia își urmau părinții după sex, adică: băieții urmau să primească botezul de la preotul confesiunii tatălui, iar fetele de la cel al mamei⁵⁷. Se impune să facem, în acest context, câteva precizări: 1. în condițiile în care o căsătorie dintre un catolic și un necatolic era realizată în fața preotului catolic, acesta din urmă abuza adesea de rolul său, de părinte spiritual, botezând copiii rezultați din acea căsătorie, și asta spre nemulțumirea preotului celeilalte confesiuni; 2. dispozițiunea statului era una „sfătuitoare”, cel mai adesea părinții singuri reușeau să ajungă la o înțelegere reciprocă în privința confesiunii pe care copiii urmau să o îmbrățișeze; 3. există numeroase exemple ale „negocierilor” dintre reprezentanții diverselor confesiuni cu privire la educația religioasă a copiilor rezultați dintr-o astfel de familie⁵⁸.

Legea din 1868 a reconfirmat intenția statului de a interzice preoților unei confesiuni să se amestece în problemele unei alte biserici. În mod expres era stabilită interdicția preoților de a boteza copiii ce aparțineau altei confesiuni. Mai mult, se făcea trimitere inclusiv la cazurile copiilor proveniți din căsătoriile mixte, păstrându-se în vigoare hotărârea ca aceștia să-și urmeze părinții (în sensul stabilirii confesiunii) după sex. Abuzurile preoților nu au încetat, numeroși preoți continuând să-i boteze pe copiii „civeniți” altei confesiuni. Pentru ca aceste abuzuri, iar odată cu ele și tensiunile confesionale generate de aici, să înceteze, statul s-a văzut nevoit să revină asupra acestui subiect, impunând o nouă reglementare prin *Legea IV* din 1879. Toți preoții, care refuzau să se conformeze interdicției stabilite de legislația laică, urmau a fi pasibili

⁵⁶ În cazul femeilor, această posibilitate era obținută odată cu contractarea căsătoriei. Cf. *Legii LIII* din 1868 (Georgiu Plopu, *Părți alese...*, tom I, p. 39).

⁵⁷ Sorina Paula Bolovan, *op. cit.*, p. 78.

⁵⁸ În astfel de situații, punctul de vedere al legislației laice era considerat unul de reper. Concluzia putea fi însă alta în urma discuțiilor.

de pedeapsa cu închisoarea⁵⁹. Interdicția impusă de către stat nu a avut însă nici acum efectul scontat: preoții, în special cei catolici, continuau să-i boteze pe copiii altor confesiuni, motivându-și gestul prin „actul de încreștinare”⁶⁰.

„Dialogul” dintre cele două părți a continuat: la 26 februarie 1890, statul a dispus o nouă reglementare juridică, dispunând ca preoții ce vor boteza copii de alte confesiuni să fie pedepsiți cu amenzi foarte mari⁶¹.

Prin legile din 1894, disputa aceasta a părut a se încheia, cel puțin din punctul de vedere al autorităților laice, care au preluat controlul definitiv asupra înregistrării și oficializării actelor demografice. Actele săvârșite de către preoți deveneau facultative, lipsite de orice fel de formă sau esență oficial-laică. Prin *Legea XXXII* (despre religia pruncilor) s-au modificat unele dispoziții ale legislației existente, în special cele referitoare la cazul copiilor proveniți din căsătoriile mixte.

Legea introduce posibilitatea ca părinții să hotărască, de comun acord, înainte de încheierea căsătoriei, ce religie urmau a îmbrățișa copiii lor. Noutatea a constatat în aceea că această învoire trebuia făcută acum în fața notarului⁶². Orice altă formă nu era validă în fața autorităților civile. Această învoială putea fi schimbată dacă unul dintre părinți adopta religia celuilalt. În acest caz, copiii puteau fi crescuți și educați în credința confesiunii comune a părinților. Noua decizie a părinților se putea aplica doar asupra copiilor de până la 7 ani⁶³. Aceia dintre copii care au trecut de vârsta de șapte ani, și care aveau sexul părintelui convertit la confesiunea celuilalt părinte, pot să adopte religia comună a părinților, „înse numai cu învoirea jurisdicțiunii pupilare”. Această posibilitate de convertire la o altă confesiune și a unui copil de peste 7 ani era una din noutățile prevederilor *Legii XXXII* (în cuprinsul paragrafelor 3-8 ale *Legii LIII* din 1868 era prescrisă această posibilitate doar pentru persoanele ce au împlinit vârsta de 18 ani⁶⁴). În cazul în care o astfel de învoire lipsea, atunci copii urmau religia părinților după sex⁶⁵.

Copiii nelegitimi urmau religia mamei, iar în cazul în care aceasta se convertea la o altă confesiune, toți aceia dintre copii care nu aveau împlinită vârsta de 7 ani își urmau mama. Băieții în vârstă de până la 7 ani care au fost recunoscuți de către tatăl lor, la dorința părintelui (formulată în răstimp de 6 luni), urmau religia acestuia (cu condiția ca această religie să fie una receptă sau recunoscută).

⁵⁹ Sorina Paula Bolovan, *op. cit.*, p. 79.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Sarcina aplicării acestor amenzi era transferată de la tribunalele civile la organele fiscale, administrative. Cf. Apud Sorina Paula Bolovan, *op. cit.*, p. 79.

⁶² *Legile politico-bisericești din 1894 și 1895...*, p. 139.

⁶³ *Ibidem*, p. 140.

⁶⁴ Georgiu Plopu, *Părți alese...*, tom I, p. 68.

⁶⁵ *Ibidem*. Articolul 2 al legii amintite condiționa această regulă de apartenența religioasă a celor doi părinți la o confesiune receptă sau recunoscută prin lege. În cazul în care unul dintre părinți era de o altă confesiune, copiii urmau să îmbrățișeze confesiunea aceluia dintre părinți care era recunoscută de către stat.